

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Mishle

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

T

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9155

בירושלמי: (כו) אל תמוע טוב מבעליו. אם ראית חבירך חסן להטיב לעניים אל תמועהו: בהיות לאל ידיך. להחילו. ד"א אל תמוע טוב מבעליו א תמוע דקה מן העני בהיות לאל ידיך לעשות דקה שמיא יבא יום ואין לאל ידיך: וכן (כח) אל תאמר לרעך. לעני: ויש אתך. מה תתן לו. ורבותינו פירשו לך ושוב על שבר שכיב: (כט) אל תחזש על רעך. אל תחשוב ואינו זו ממשמעות חרישה מה דרך החורש מכין מקום לזמן הזרע אף החושב רעה מכין מקום תחבולות בלבו איך יעמוד ויעשה: (ל) אל חריב עם אדם. להתלונן עליו: אם לא גמלך רעה. שיצר על המלוה הכתובה בחורה (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך ומי שהוא רשע רשאי אתה לשונאו: (לא) אל תקנא באיש חמס. לעש. כמעשו אם תראהו מלליח: (לב) כי תועבת ה' גלוז. מעוות בדרכיו: ואת ישראל סודו. ועם ישראל סודו: (לד) אם ללכיס. אדם נמשך אחריה' לסוף אף הוא יהיה לן עמהם: ולענוים יתן חן. אם לענוים יתחבר סוף שיחנו מעשיו חן בעיניהם של בריות: (לה) כבוד חכמים ינחלו ונסילי' מרים קלון. לעלמו מפרש קלון לחלקו:

ד (א) שמעו בני מוסר אב אב. הקב"ה: (ב) נתתי לכם. הנביא מתנבא ומדבר בשליחותו של הקב"ה והרי הוא כפיו:

בי

(כו) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידיך לעשות: (כח) אל תאמר לרעך ויש אתך: (כט) אל תחרש על רעה ויהו איושב לבטח אתך: (ל) אל תרוב עם אדם הנם אם לא גמלך רעה: (לא) אל תקנא באיש חמס ואל תבחר בכל דרכיו: (לב) כי תועבת יהוה גלוז ואת ישראל סודו: (לג) מארת יהוה בבית רשע ונוה צדיקים יברך: (לד) אם ללצים הוא יליץ ולענויים יתן חן: (לה) כבוד חכמים ינחלו ונסילי' מרים קלון:

ד

(א) שמעו בני מוסר אב וחקשיבו לדעת בינה: (ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו:

ידך קרי. לרעך קרי. חריב קרי. ולענוים קרי.

אל

משלי ג ד

באור ט

(כו) אל חמנע, אחר שדבר
מתסארת החכמה ידבר
עתה מן המוסר שהוא פרי
החכמה. מבעליו, בעל
השאלה. לאל ידך, כמכרו
יש לאל ידי (בראשית ל"א
כ"ט). ושעורו יש אל לידי.
(כט ל) אל החרוש,
יזהיר שלא ישוד בכשרים
ולחשוב על רעהו כי הוא
מבקש רעתו, ואמר אל
תחרוש על רעיך וגו', ומזה
נמשך שלא תריב עם אדם
חס; ותחרוש הוא מענין
חָרַשׁ או חָרַשׁ וכן יאמר
בעל לשון אשכנז (חיינען
פאטוואג טוידען). (לא לב
לג) אל חקבא, שלשה
פסוקים האלה נלמדים
יחדו, אמר אל תקחא באיש
חמס להיות כמוהו כי יען
תועבת ה' נלוו וגו' ע"כ
מארת ה' וגו' ולכן אל
תקחא בו. (לד) אם ללציה,
תרגמתי על פי דעת רש"י
שהכוונה מי שיתחבר עם
לץ סופו שגם הוא יליץ ואם
יתרועע עם ענוים יתן חן,
ומלת יתן פירושו יתן
לעלמו חן. (לה) ובסילים
מרים קלון, הכשדי תרגם
וסכלו נקבלן, וזה ג"כ דעת
רש"י שאמר מפריש לעלמו
הלץ לחלקו וכן תרגמתי. ובא
מרים ביחיד נדרכו בספר
הזה וכמו שכתוב הראש"ע.

(כז) פֶּעֶרוֹאֲנֵעַ קיינע וואָהלטהאַט דעם דער זיא בעגעהרט, ווען עס אין דיינער מאַכט שטעחט צו געוועהרען.

(כח) זאָגע ניכט צו דיינעם נעכסטען:

„געהע, קאָממע דאָן וויעדער, מאַרגען ווילל איך געבען“

ווען דוא עס יעטצט שאָן האַסט.

(כט) דענקע ניכטס איבלעם פֿאָן דיינעם נעכסטען,

דער רוהיג געבען דיר וואָהנט.

(ל) האַררע מיט ניעמאַנדעם אָהנע אורזאָכע,

ווען ער דיר ניכטס ליידעס געטהאָן.

(לא) אייפֿרע ניכט נאָך, דעם געוואַלטטהעטיגען,

אונד וועהלע קיינען זיינער וועגע.

(לב) דען דער אַכטרינגיגע איזט דעם עוויגען איין גרויל,

זיין פֿערטרויען שענקט ער נור דען רעכטשאַפֿענען,

(לג) דאַרום העררשט גאַטטעס פֿלוך אים הויזע דעם לאַ-

סטערהאַפֿטען,

דיא וואָהנונג דער פֿראַממען אַבער זעגנעט ער.

(לד) ווער זיך צו שפעטטערן העלט, ווירד זעלכסט שפּאַטטען,

דער זיך אָן בעשיידענע אַנשליעסט, פֿערשאַפֿפֿט זיך גונסט.

(לה) עהרע ווירד נור דען וויזען צו טהייל,

דען טהאַרען אַבער פֿעללט שאַנדע צו.

ד

(א) הערט אָ קינדער דיא ערמאַהנונג דעם פֿאַטערס,

זייד אויפֿמערקזאַם אום דיא פֿערנופֿט צו ערקעננען.

(ב) פֿירוואַהר איך געבע אייך איינע גוטע לעהרע,

אָ פֿערנאַבלעססיגעט ניכט מיינען אונטערריכט.

זעהעט

ד (א) והקשיבו לדעה בינה, הכוונה הקשיבו למוסר אב למען דעת בינה להבין בין טוב לרע. ובמוסר אב כוון המליץ אל מוסר אביו אשר יזכיר להלן וע"ז אמר כי לקח טוב וגו'.

(ג) כי בן הייתי לאבני א"ח שלמה היה שגול הנזול ועל העריות דבר שנספו של אדם מתאוה להם לכך נאמר כי בן הייתי וגו' כך ויחיד וגו' שהיה אוהב אותי יותר: (ד) ויורני על כך ויוכיחי ויאמר לי יתמוך דברי לכך ולפי שהוכיחי בדברים אלו לכך אני מזהירכם על כך (רבי יוסף ק"א) - ד"א כי בן הייתי לאבני הנביא אומר בן הייתי להקדוש ב"ה שהשירה רוחו עלי ומנינו שקראו הקב"ה לשלמה בן שאמר (שמואל ב' ז') אני אהיה לו לאב וגומר: כך ויחיד לפני אמי - לפני אומתי אני נבחר ונביב כבן כך ויחיד לכך ויורני אבי: (ו) אל תעזבה וגו' אהביה - אהוב איוחה: (ז) ראשית חכמה קרה חכמה תחלת חכמתך למוד מאחרים קנה לך שמועה מפי הרב ואח"כ בכל קנייך קנה בינה תחבונן בה מעלמך להשגיל הטעמים דבר מתוך דבר: (ח) סלסלה - חפצה היה פוזר עליה לדקדק בה כמו (ירמי' ו') כנוכר על סלסלו' החוזר והולך נכרס ומשיב ידו לנקש את העוללות - ובלשון חכמים מסלסל בשערו: (ט) תחן לראשך לויית חן - חברת חן כמו לויית חן הם לראשך: (יב) בלכתך לא יכר לעדך - מי שאינו מרחיק רגליו קרוב ליסוב: (יג) החוק במוסר אל תרף - חסוד בתורה כמו והחוק את ידך זו (בראשית כ"ד) וישלח ידו ויחזק בו (שמות ד') : (יד) באורק רשעים אל תבא - אל תאשר ואל תדרוך כמו

(ג) כי בן הייתי לאבני רך ויחיד לפני אמי: (ד) וירני ויאמר לי יתמוך דברי לכה שמר מצותי והיה: (ה) קנה חכמה קנה בינה אל תשכח ואל תט מאמרי פי: (ו) אל תעזבה ותשמרה אהבה ותצרה: (ז) ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנייך קנה בינה: (ח) סלסלה ותרו ממך תכבדה כי תחבקנה: (ט) תתן לראשך לויית חן עטרת תפארת המגנה: (י) שמע בני וקח אמרי וירבו לך שנות היים: (יא) בדרך חכמה הרתיק הדרכתיך במעגלי ישר: (יב) בלכתך לא יצר צעדך ואם תרוץ לא תכשל: (יג) החוק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך: (יד) בארץ רשעים אל תבא ואל תאשר בדרך רעים:

פרעהו

באצורו אחזה רגלי (איוז כ"ג) וכן ונכון יבין לאצורו: פרעהו

משלי ד

באור י

- (ג) זעהעט! איך וואר איין צערטליכער זאָהן מיינעם פֿאַטער, דער איינציגע מיינער ניוטטער.
- (ד) ער לעהרטע מיך אונד שפראך: מעגע דיין הערץ מיינע וואָרטע פֿאַססען, אונד דוא מיינע געבאָטהע בעאָבאַכטען, אויף דאָס דוא גליקליך זייעסט.
- (ה) ערווערבע ווייזהייט, ערווערבע פֿערנונפֿט, זאָ ווירסט דוא דיא וואָרטע מיינעם מונדעם ניכט פֿער געססען, אונד ניכט פֿאַן איהנען ווייכען.
- (ו) פֿערלאָס זיא (דיא ווייזהייט) ניכט, דאָמיט זיא דיך ליעבע זיא דאָס זיא דיך שיטצע.
- (ז) דער אַנפֿאַנג אַללער ווייזהייט איזט נאָך ווייזהייט שטרעבן, אין אַללען דיינען אונטערנעהמונגען, שטרעבע אַלזאָ נאָך פֿערנונפֿט.
- (ח) ליעבקאָזע זיא, זיא ערהעכט דיך, זיא עהרט דיך ווען דוא זיא אומאַרמסט.
- (ט) זיא גיכט דיינעם הויפטע ציערליכען שמוק, רייכט דיר איינע העררליכע קראַנע.
- (י) געהאַרבע מיין זאָהן, נים מיינע לעהרען אָן, זיא ברינגען דיר פֿיעלע גליקליכע יאהרע.
- (יא) דען וועג דער ווייזהייט צייגע איך דיר, לייטע דיך אויף גראַדע באַהן.
- (יב) ווען דוא געהסט, ניכטס העממט דיינע שריטטע, ווען דוא לייפֿסט, שטרויכעלסט דוא ניכט.
- (יג) האַלטע פֿעסט אָן זיטטענלעהרע, לאָס ניכט אָב, בעוואָהרע זיא, זיא איזט דיין לעבען.
- (יד) דיא שטראַסע דער פֿרעפֿלער געהע ניכט, בעטרעטע ניע דען וועג דער בעוען.

טריטט

(ג) כי בו, סרס המקרא ודרשהו, בן רך הייתי לאבי ויחיד לפני אמי, ומלת כי הוא לקריאה. (ה) קנה חכמה, כלומר חס תקנה חכמה ובינה אז אין ספק שכל תשכח וכו'. (ו) ראשית חכמה, הכוונה כי השתדלתי לקנות חכמה היא ראשית חכמה, ולזה בכל קנייך כלומר בכל עסקיך תהיה התכלית לקנות בינה. (ח) סלסלה, ענין סלסול בדברי חכמינו ז"ל הוא שעשוע כמו מסלסל בשער (עיין ר"ה כ"ו ע"ג), וכן הוא בעברי עודך מסתולל בעמי (שמות ט' י"ז) ע"ש בהמעמר. והבשדי תרגם חבב"ה הוא אהבה ובהרגומי חכמתי שתי הוראות האלה, ויהיו שני המאמרים כפל ענין במלות שונות דומות מכל כד. (ט) חמגנך, המתרגמים פירשו מענין מגן וכנה כי המגן היו אוחזים ביד ועטרו בו את הראש להגלל מבני קשת ומכת חרב, אולם הראש"ע ובן מלך ביארו מן חמגן לריך נידך (בראשית י"ד כ') וכן תרגמתי, ויהיה כנוי הפעול תמורת יחס שאליו כמו היקדך דברי (במדבר י"א כ"ג). (יב) בלכחך, כלומר תלך תמיד לבטח דרכך ותגייע אל מחוז חפנך כי לא יהיה דבר אשר יכר לעדך; ופעל יכר הוא פעל סחמי (ויחפזוהו אצל) והוא יולא. ואם גם לפעמים יהי' מן הכורך שחרון גם אז לא תכשל.

פרעהו

(טו) פרעהו. נטלהו: שטה מעליו. סור: (טז) כי לא ישנו אינם יכולין לישן: (יח) ואורח לדיקים באור נוגה. שהולך ומאיר מעמוד השחר: עד נכון היום. עד חלות היום שהוא בירורו של יום: (יט) דרך רשעים באפלה לא ידעו צמה יבשו. פתאום יבא להם מכשול ולא ידעו להזהר ממנו: (כב) למוטאיהם. לשון מליאה: (כג) מכל משמר. מה שאמרה תורה השמר נזור לבך (מעבור עליו) בין עבירה קלה בין עבירה חמורה: כי ממנו תולדות חיים. כי מאותו שהוא קל יהיו לך חיים ושכר גדול אם תקיימו כך דרש רבי תנחומא: (כד) הסר ממך עקשות פה. לא תעשה דבר שילעיוז בו הנריות ויעקמו עליך פיהם. עקשות פה ל' עקוס כמו תס אני ויעקשי (איוב ט') ובמשנה שיניה עקומות ועקשות: ולזות שפתים. עקמימות שפתים שלא ירחיבו הנריות פה עליך: (כה) עיניך לנכח יביטו. יסתכלו אל האמת ואל הישר: יישירו נגדך. יסתכלו על הישרה לישר דרך נגדך: (כו) פלס מעגל רגלך. שקול דרך הפסד מלזה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ואז כל דרכיך יבוננו: (כז) אל תט ימין ושמאל. תט ימין ושמאל. מן המשקל העוב:

(טו) פָּרַעְהוּ אֶל-תַּעֲבֹר-בּוֹ שֹׁטֵה מֵעַלְיוֹ וְעֹבֵר: (טז) כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִינִם לֹא יִרְעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם-לֹא יִכְשׁוּלוּ: (יז) כִּי לֶחֱמוֹ לֶחֶם רִשְׁעִי וַיִּין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ: (יח) וְאָרַח צְדִיקִים כְּאֹרֶךְ נֶגְהַ הוֹלֵךְ וְאֹרֶךְ עַד-נִכְוֹן הַיּוֹם: (יט) דֶּרֶךְ רִשְׁעִים כְּאֶפְלָה לֹא יָדְעוּ בְּמָה יִכְשׁוּלוּ: (כ) בְּנֵי לְדַבְרֵי הַקְּשִׁיבָה לְאֹמְרֵי הַט־אֲזַנָּה: (כא) אֶל-יִלְיוּז מַעֲיִנֶיהָ שְׁמֵרָם בְּתוֹךְ לִבָּהּ: (כב) כִּי-חַיִּים הֵם לְמִצְאֵיהֶם וּלְכָל-בָּשָׂר מֵרַפָּא: (כג) מִכָּל-מִשְׁמֵר נִצֵּר לִבָּהּ כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצֵאוֹת חַיִּים: (כד) הָסֵר מִמֶּךָ עֲקָשׁוֹת פִּה וּלְזוֹת שְׁפָתַיִם הִרְחַק מִמֶּךָ: (כה) עֵינֶיךָ לִנְכַח יִבִּיטוּ וְעַפְעִפִּיךָ יִישְׁרוּ נִגְדֶּךָ: (כו) פִּלַּס מֵעַגַל רִגְלֶךָ וְכָל-דַּרְכֶיךָ יִכְנֹוּ: (כז) אֶל-תֵּט יָמִיִן וּשְׂמֹאל הָסֵר רִגְלֶךָ מֵרַע:

יכשילו קפי

משלי ד

באור יא

- (טו) טריטט צוריק, געהע ניכט דארויף, ווייכע איהם אויס, אונד געהע פאריבער.
- (טז) דען זיא (דיא פֿרעפֿלער) שלאָפֿען ניכט, ווען זיא ניכט בעזעם געטהאָן, זינד איהרעם שלוממערם בערויכט, ווען זיא ניכט גע־שאַרעט האַבען.
- (יז) זיא געהרען זיך פֿאָן גאַטטלאָזעם בראַדע, אונד וויין דעם פֿרעפֿעלם טרינקען זיא.
- (יח) דער פֿראַממען פֿפֿאַד גלייכט דעם זאַנפֿטען מאַנד־ליכטע, דאַז פֿאַרטלייכטעט ביז צום העללען טאַגע;
- (יט) דער וועג דער גאַטטלאָזען אַכער איזט פֿינסטער, זיא וויססען ניכט וואַראַן זיא שטאַסען.
- (כ) מיין זאָהן! האַרבע אויף מיינע וואַרטע, נייגע דיין אָהר מיינען רעדען;
- (כא) דאַס זיא דיינעם אויגע נייע ענטריקט ווערדען, בעוואַהרע זיא אים אינגערסטען דיינעם הערצענס.
- (כב) זיא זינד לעבען אַללען דיא זיא פֿאַססען, דעם גאַנצען קערפֿער היילבריינגער.
- (כג) מעהר אַלס אַללעם נים דיין הערץ אין אַכט, דען עס איזט דעם לעבענס קוועללע.
- (כד) גיב קיינען אַנלאַם דיך צו פֿערליימדען, ענטפֿערנע יעדע לעסטערונג פֿאָן דיר.
- (כה) דיין אויגע זייא אַפֿפֿען, דיין בליק שויע גראַדע היין.
- (כו) דיא שריטטע דיינעם פֿוסעם זייען אַבגעמעסען, דאַן ווערדען דיינע וועגע גליקליך זיין.
- (כז) ווערער רעכטס נאָך לינקס, ווייך אַב, ענטציעהע דיינען פֿום דעם לאַסטער.

כויין

(טו) פרעהו, תרגמתי כדעת הראב"ע שאמר שהוא מן למפרע כדברי חכמינו ז"ל. (יז) כי לחמו, הנה אמר החכם כי כל עסקיהם רק רע כל היום כי לא ישנו אם לא ירעו וגם מאכל שלחנם ויין משתייהם הוא רק רשע וחמם. (יח) כאור נגה, הוא אור הירח, ולא אמר אור השמש לפי שאנשי מזרח יתעדנו יותר בנוגה הירח אם יקר הולך מבאור השמש אשר כל יעמודו מחמתו. (כג) מכל משמר, ידוע כי העברי מיחס כל הרגשות והשתכלות אל הלכ כי הדם הוא הנפש והלכ מרבו תנועת הדם כדודע. והנה אמר כי יותר מכל יזהיר בהרגשות ומחשבות נפשו, ובמאמר חכמינו ז"ל הרהורי דעבירה קשה מעבירה ועוד יש לפרש מכל משמר כמו בכל משמר כי אותיו' בכל"ס יתחלפי, כמה שכתב הרד"ק במכילת, ויתורגם (בעושה) רע דיין הערץ ויט מוֹנֵעַר וְהַלְוֵהוּקִיִּיט). (כד) הסר ממך, לדעת המפרשים (וכן דרשו חז"ל) הכוונה שלא תתן מקום שאחריים יעקשו פה עליך, ולפי שאמר מכל משמר ולור לנך הוסיף שאם גם תדע שרוחך נכון בקרבך ולנך טהור, ככל זאת תדקדק שלא תעשה דבר המביא לידי זלות ולעז; אולם קצת מהמעתיקים אמרו, שהכוונה שיסור מעלמו עקשות פה וכו', שהוא לא ילשין ולא ירגל בלשונו, כי אחר שזכר הלכ הזכיר גם הפה, ובפסוקי' הנאים יזכיר העיני' ורגלים. (כה) עיניך, איש תמים אשר אין ברוחו רמיה יביט בפני האיש המדבר אליו, אולם איש מרמה ועקש לב יכזיב פניו בקרקע ולא יוכל לשאת עיניו, ולזה אמר עיניך לנכח יביטו וגו'. יישירו, לדעתי כלל המליץ שתי הוראות במלה אחת, והוא ישר ושור (שהוא ענין הראות שאורכו ולא קרוב כמדבר כ"ג ט') וכן תרגמתי. (כו) יכנו, יהיו על נכון מאושרים.